

نموده است؛ پس نه ثواب و عقاب در کار است و نه مسئولیت و اخلاق. گروهی دیگر نیز فکر می کنند انسان موجودی مجبور است که هیچ اختیار و آزادی ندارد و همه چیز با قضا و قدر تعیین می شود؛ در حالی که حقیقت امری میان این دو نظر است؛ یعنی نه جبر قضا و قدر و نه واگذاری مطلق به بندگان؛ چراکه بعضی از کارها را ما به خواست و اراده خودمان انجام می دهیم؛ مثل خوردن، آشامیدن، رفتن، آمدن و ... و در بعضی دیگر از کارها همچون به دنیا آمدن، از دنیا رفتن و ... اراده و خواست ما مطرح نیست.^۸

«وَمَا أَدْرَاكَ مَا يَكْفُرُ الْقَدْرُ»

شب قدر، پراج ترین و پر رمز و رازترین شب ها در گردونه زمان است که قلم ها در وصفش می شکنند، زبانها از توصیفش قاصرند و عقل در فهم آن مبهوت و متحیر می ماند؛ شبی که به فرموده امام صادق علیه السلام قلب رمضان به شمار می آید.^۱

بهترین شب سال، شب قدر است که خداوند در قرآن کریم آن را شبی پربرکت دانسته^۲ و ارزش آن را برتر از هزار ماه بیان کرده است.^۳ آیا به راستی برکتی بالاتر از این هست که یک شب همتر از هزار ماه یعنی سی هزار شب یا ۸۳ سال و چهار ماه قرار گیرد؟

معنای شب قدر

چرا این شب «شب قدر» نامیده شده است؟ چه اسراری در آن نهفته و چه وقایع و حوادثی در آن رخ داده و می دهد؟ مفسران قرآن کریم با استفاده از قرآن و احادیث پیشوایان معصوم دین درباره علت نام گذاری این شب به «شب قدر» مطالب و دلایل زیادی آورده اند.^۴ شب قدر یعنی شب بزرگ و با عظمت؛ زیرا در قرآن کریم «قدر» به معنای منزلت و بزرگی خدا آمده است.^۵ همه مقدرات بندگان نیز در طول سال در این شب رقم می خورد؟ همچنان که امام رضا علیه السلام فرمودند: «خداوند در شب قدر آنچه را که از این سال تا سال بعد پیش خواهد آمد، مقدر می فرماید از زندگی یا مرگ، از خوب یا بد یا روزی. پس آنچه خداوند در این شب مقرر می کند، به حتم واقع خواهد شد.»^۶

البته این امر هیچ گونه تضادی با آزادی اراده انسان و مسئله اختیار ندارد؛ زیرا تقدیر الهی به وسیله فرشتگان بر طبق شایستگیها و لیاقتهای افراد و به اندازه ایمان، تقوا، پاکی نیت و اعمال آنهاست. بدون شک مفاهیمی چون: وعده و وعید، انذار و بشارت، کیفر و پاداش، بدون برخوردار بودن انسان از اراده و اختیار بی معناست. حضور انسان در محافل شب قدر، عبادت و دعا و ... جلوههایی از حضور اراده و اختیار انسان است. بزرگترین اشتباه درباره حقیقت مشیت الهی این است که گروهی خود را صاحب همه چیز می دانند و تصور می کنند خداوند به صورت مطلق همه کارها را به بندگان خود واگذار

در شب قدر فرشتگان بسیاری به زمین می آیند؛ به طوری که زمین بر آنها تنگ می شود. لذا آن را «شب قدر» نامیده اند؛ زیرا یکی از معانی «قدر» به معنای ضیق و تنگ است^۷ و در این شب قرآن با تمام قدر و منزلتش به وسیله فرشته صاحب قدر بر پیامبر صلی الله علیه و آله نازل گردید.^۸

پنهان بودن شب قدر

اینکه شب قدر در ماه مبارک رمضان واقع شده است، مورد قبول همه مسلمانان است و هیچ گونه شک و تردیدی در آن وجود ندارد؛ زیرا از سویی خداوند در قرآن می فرماید: «ماه رمضان ماهی است که قرآن در آن نازل شده است»^۹ و از سوی دیگر در آیه اول سوره قدر می خوانیم: «ما آن (قرآن) را در شب قدر فر فرستادیم». با توجه به این دو آیه مبارکه، چنین نتیجه گیری می شود که شب قدر خارج از ماه مبارک رمضان نیست و حتماً در این ماه قرار دارد.

بنابر روایات، خداوند اجابت را در میان دعاها پنهان کرده است تا مؤمنان به همه دعاها روی آورند؛ همان گونه که وقت مرگ را پنهان کرده است تا مردم در همه حال پذیرای آن باشند. وقت قیامت و ظهور امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف را نیز مخفی کرده تا اهل معصیت آنها را دستاویزی برای نیل به مقاصد شوم خود قرار ندهند و در مقابل، مؤمنان در همه حال مراقبت بیشتری از خود نشان دهند.^{۱۰} بر همین مناسبت شب قدر مخفی است و زمان دقیق آن مشخص نیست. امام علی علیه السلام دلیل مخفی بودن شب قدر را در این می داند که مؤمنان شبهه های بیشتری را قدر بدانند و در آرزوی درک فضیلت آن به کارهای نیک و عبادت بیشتری پرداخته، از معاصی و زشتیها دوری گزینند و در پرستش خداوند تلاش بیشتری نمایند.^{۱۱}

حکمت دیگر مخفی ماندن شب قدر آن است که اگر شب خاصی معین می شد، برخی افراد بر اثر توفیق شب زنده داری و احیای آن به عجب و غرور مبتلا می شدند؛ اما پنهان بودن آن باعث می شود تا ملکات فاضله در مؤمنان راسخ تر شود و در نتیجه از برکات و فیوضات بیشتری در این شبها بهره مند گردند. اگر این شب معلوم بود، حرمت و عظمت در خور شأن را نداشت؛ زیرا مردم همواره برای امور پنهان، احترام بیشتری قائل اند.

فضایل شب قدر

عظمت و فضیلت این شب را بر سایر شبها از این امور می توان به دست آورد:

۱. آموزش گناهان: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله در تفسیر سوره «قدر» فرمودند: «هر کس شب قدر را احیا بدارد و مؤمن باشد و به روز جزا اعتقاد داشته باشد، تمامی گناهانش آمرزیده می شود.»^{۱۴}
۲. قلب رمضان: امام صادق علیه السلام فرمودند: «از کتاب خدا استفاده می شود که شماره ماههای سال نزد خداوند، دوازده ماه است و سرآمد ماهها ماه رمضان است و قلب ماه رمضان لیلۃ القدر است.»^{۱۵}
۳. بهتر از هزار ماه: در فرهنگ غنی اسلام، همه چیز را با معیارهای الهی می سنجند و بر همین اساس قرآن در مورد شب قدر می فرماید: «لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ» در دعای ۴۴ صحیفه سجادیه نیز می خوانیم: «(عبادت و بندگی در) شبی از شبهای آن، آن را برابر با (عبادت در) شبهای هزار ماه قرار داد (چون خیرات و برکات و سوده های دینی و دنیوی در آن است) و آن را شب قدر نامید.»
۴. نزول قرآن: طبق روایات، مجموع قرآن در شب قدر نازل شده است.^{۱۶} این نزول دفعی و یکباره قرآن است، اما نزول تدریجی قرآن طی ۲۳ سال دوران نبوت پیامبر گرامی صلی الله علیه و آله به صورت الفاظ نازل شده است.

۵. نزول ملائکه: نزول ملائکه و روح در شب قدر نشانه شرافت آن بر هزار ماه است. امام باقر علیه السلام فرمودند: «عمل صالح در شب قدر از قبیل نماز، زکات و کارهای نیک دیگر بهتر است از عمل در هزار ماهی که در آن شب قدر نباشد.»^{۱۷}

۶. عرضه اعمال بر حجت خدا: بنا بر روایات و ظاهر آیات سوره قدر، شب قدر منحصر به زمان رسول خدا صلی الله علیه و آله نیست و فرشتگان در شب قدر مقدرات یک سال را نزد «ولی مطلق زمان» می آورند و بر او عرضه می کنند.^{۱۸} این واقعیت از روز نخستین وجود داشته است و تا قیامت هم ادامه خواهد یافت. از سویی نیز بنا بر روایات زمین از نخستین روز خلقت تا آخر فنای دنیا بی حجت نخواهد بود^{۱۹} چنان که امام علی علیه السلام فرمودند: «شب قدر در هر سالی هست، در این شب امور همه سال (و تقدیرها و سرنوشتها) فرو فرستاده می شود. پس از درگذشت پیامبر صلی الله علیه و آله نیز این شب صاحبانی دارد.»^{۲۰} حجت خدا در زمین در زمان حاضر وجود مقدس و مبارک حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف است و اوست که حجت خدا و وصی اوصیا و خلیفه رسول خدا صلی الله علیه و آله و معصوم از هر گناه و پلیدی است و لذا صاحب شب قدر است.

فرصت را غنیمت شمیریم

شب قدر فرصتی است زرین و طلایی برای شست و شوی آینه دل. آن شب بهترین فرصت است تا خوبیها را جایگزین بدیها، صلح و صفا را جایگزین اختلاف و تفرقه، احسان و نیکی را جایگزین ظلم و ستم، احسان به والدین را جایگزین عاق و والدین، و صلح رحم را جایگزین قطع رحم نماییم. نیکو و شایسته است با صدقات قدیمی در جهت آبادانی خانه آخرت برداریم و با اعمال نیک و خیر، ثواب دو چندان ببریم. در شب قدر که شب زنده داری می کنیم، خداوند نام ما را در گروه نیک بختان ثبت می کند و آتش جهنم را بر ما حرام می سازد. آیا توفیقی بالاتر از این هست که آتش جهنم بر ما حرام شود و به خدا نزدیک شویم؟ دعاهای شبهای رمضان مجموعه ای است بصیرت بخش که با تکرار تلاوت آنها به صورت هدیه ای برای ما در می آید. پس هنگام خواندن این ادعیه شایسته و بهتر است مفهوم آنها را نیز همواره مدنظر داشته باشیم و با تلاش و کوشش به سوی

این هدیه های مطرح شده در دعاها گام برداریم.

پی نوشتها

۱. بخارا انوار، ج ۵۸، ص ۳۷۶.
۲. دخان / ۳.
۳. قدر / ۳.
۴. تفسیر الدر المنثور، ج ۶، ص ۳۷۱؛ تفسیر نمونه، ج ۲۷، ص ۱۸۱؛ تفسیر راهنما، ج ۲۰، ص ۶۳۰؛ تفسیر المیزان، ج ۲۰، ص ۵۵۹.
۵. حج / ۷۴.
۶. دخان / ۴.
۷. ثواب الاعمال و عقاب الاعمال، ص ۱۳۳.
۸. تفسیر نمونه، ج ۲۷، ص ۱۸۷.
۹. طلاق / ۷.
۱۰. تفسیر راهنما، ج ۲۰، ص ۶۳۰.
۱۱. بقره / ۱۸۵.
۱۲. بخارا انوار، ج ۶۸، ص ۱۷۶.
۱۳. همان، ج ۹۴، ص ۵.
۱۴. تفسیر منهج الصادقین، ج ۱۰، ص ۳۰۸.
۱۵. بخارا انوار، ج ۵۸، ص ۳۷۶؛ امالی شیخ صدوق، مجلس، ۱۵، ج ۴.
۱۶. اصول کافی، ج ۱، ص ۳۴۲؛ امالی، مجلس، ۱۵، ج ۵.
۱۷. ثواب الاعمال و عقاب الاعمال، ص ۱۳۳.
۱۸. تفسیر نمونه، ج ۲۷، ص ۱۹۰؛ اصول کافی، ج ۱، ص ۳۵۲.
۱۹. اصول کافی، ج ۱، ص ۲۵۱.
۲۰. همان، ج ۱، ص ۲۶۳.

